

تاریخ تحلیلی اسلام

از آغاز تا نیمه نخست سده چهارم

نویسنده

سید جعفر شهیدی

مرکز نشر دانشگاهی

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

تهران ۱۳۹۰

با نام خدا

کتاب تاریخ تحلیلی اسلام به قلم استاد بزرگوار دکتر سید جعفر شهیدی که با افزوده شدن مطالب جدید و به شکل نو در شرکت انتشارات علمی و فرهنگی چاپ شده است، نخستین بار در سال ۱۳۶۲ از سوی مرکز نشر دانشگاهی به چاپ رسید و از آن زمان تاکنون در آن مرکز چندین بار چاپ شده است.

در سال‌های اخیر استاد دکتر سید جعفر شهیدی تحلیل تاریخ اسلام را ادامه دادند و به بررسی سقوط امویان و به قدرت رسیدن عباسیان تا نیمه نخست سده چهارم همت گماشتند. اکنون شرکت انتشارات علمی و فرهنگی شایسته دید با همکاری مرکز نشر دانشگاهی، بخش اول این کتاب را همراه بخش دوم آن، که حاصل مطالعات جدید استاد است، در یک مجموعه واحد به چاپ برساند. در اینجا وظیفه خود می‌دانیم تا از همکاری صمیمانه ریاست محترم مرکز نشر دانشگاهی در انتشار کامل این اثر سپاسگزاری کنیم.

اثر حاضر، با تجدید نظر استاد و رفع برخی کاستی‌های چاپی و تهیه فهرست اعلام به پژوهشگران تاریخ و به ویژه آنان که مشتاقند تاریخ تحلیلی اسلام را مطالعه کنند تقدیم می‌گردد.

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

بسم الله و له الحمد
والصلوة على محمد و آله

سال‌ها پیش کتابی مختصر در تاریخ اسلام نوشتم، تا علاقه‌مندان به این فن، خاصه دانشجویان عزیز را راهنمایی باشد. آنچه در آن کتاب فراهم آمد تحلیل حادثه‌هایی بود که از زمان مبعوث شدن رسول اکرم (ص) تا پایان حکومت امویان پدید گردید، نیز آنچه در روشن ساختن زمینه دعوت لازم می‌نمود. از آن پس تتبع و بحث ادامه یافت تا به سالیانی چند پس از سده سوم (عصر نخستین دولت عباسیان) کشید. اکنون آن بحث ضمیمه کتاب است. امیدوارم برای خواننده محترم سودمند باشد.

سید جعفر شهیدی

اردیبهشت هزار و سیصد و هشتاد و سه

فهرست مطالب

فصل اول. موقعیت جغرافیایی عربستان و اوضاع اجتماعی - سیاسی

آن پیش از اسلام

تقسیمات جغرافیایی ۵، منطقه جنوبی و دولت های آن ۹، سقوط سبائیان و روی کار آمدن جمیریان ۱۲، حکومت های شمال شبه جزیره ۱۹، بالمیرا بجای پترا ۲۲، تدثر ۲۲، دگرگونی در جنوب ۲۳، غسانیان ۲۳، لخمیان ۲۴، بیابان نشینان ۲۶، دین و اعتقادات ۳۱، قانون و دین در مکه ۳۴، مرکزیت یافتن مکه ۳۴.

۳۹

فصل دوم. ظهور اسلام

کودکی و جوانی رسول اکرم (ص) ۳۹، جنگ فجار ۴۰، حِلْفُ الْفُضُول ۴۱، زناشویی با خدیجه ۴۲، نصب حَجْرُ الاسود ۴۲، رسالت ۴۳، ظهور اسلام ۴۳، اسلام آوردن حمزه ۵۲، کارشکنی های بی نتیجه ۵۳، هجرت به حبشه ۵۴، اسلام آوردن عُمَر ۵۵، طرح محاصره بنی هاشم ۵۶، مرگ ابوطالب و خدیجه ۵۷، اسلام در مدینه ۵۸، توطئه دارُالْبُدُوْه ۶۲، پیغمبر (ص) در مدینه ۶۳، نخستین پیمان نامه عمومی در اسلام ۶۷، برادری مهاجران و انصار ۷۰، حکومت براساس دین ۷۱، منافقان و یهودیان ۷۱، تغییر قبله ۷۳.

فصل سوم. آغاز درگیری‌ها

درگیری با مکه ۷۷، جنگ بدر ۸۰، درگیری با یهود ۸۴، جنگ اُحُد ۸۶، توطئه گران ۸۹، سَرِیْهٔ ابوسَلَمَه ۸۹، حادثهٔ رَجِیع و بَیْر مَعُونَه ۸۹، کوچاندن یهودیان بنی‌نضیر ۹۱، جنگ با عَطْفَان ۹۱، جنگ خندق ۹۲، فتح آشکار یا صلح حُدَیبِیَّه ۹۷، جنگ خَیْبَر ۹۸، زیارت خانهٔ خدا ۹۸، جنگ مُوتَه ۹۹، فتح مکه ۹۹، نبرد حُتَین ۱۰۲، جنگ تبوک ۱۰۴، وحدت عربستان ۱۰۴، پیغمبران دروغی ۱۰۵، واپسین حج پیغمبر (ص) ۱۱۰، مرگ پیغمبر (ص) ۱۱۱.

فصل چهارم. خلافت پس از پیغمبر (ص)

خلافت ابوبکر ۱۱۳، آغاز مشکلات ۱۱۵، ازدین‌برگشتگان ۱۱۷، اسلام در ایران ۱۲۰، پیشروی در شمال و غرب ۱۳۰، علل پیروزی ۱۳۱، فتح مصر ۱۳۳، گسترش پیروزی‌ها و پیدایش دشواری‌ها ۱۳۴، خلافت عثمان ۱۳۹، آزمایش مقام ۱۴۲، آزمایش مال ۱۴۴، خلافت علی (ع) ۱۵۰.

فصل پنجم. حوزهٔ اسلامی پس از شهادت علی (ع)

براستی خوارج چه می‌خواستند؟ ۱۵۵، عکس‌العمل شهادت علی (ع) ۱۶۲، سازمان‌های سیاسی و مذهبی در عراق ۱۶۳، عثمانیان ۱۶۴، شیعه ۱۶۴، خوارج ۱۶۶، سودجویان ۱۶۶، منطقهٔ شرقی ۱۶۸، کوفه پس از شهادت علی (ع) ۱۶۸، آشتی‌نامه ۱۷۱.

فصل ششم. امویان

حکومت معاویه ۱۷۷، معاویه و عراقیان ۱۷۸، سیاست معاویه در کشورداری ۱۸۰، برادرخواندگی زیاد از سوی معاویه ۱۸۳، زیاد در کوفه ۱۸۵، ولایت عهدی یزید ۱۸۶، سختگیری معاویه بر شیعیان علی (ع) ۱۸۹، خفقان و وحشت ۱۹۰، کشورگشایی‌های معاویه ۱۹۱، مرگ معاویه ۱۹۲، خلافت یزید ۱۹۳، امام حسین (ع) و بیعت خواستن از او ۱۹۳، وضع ایالت‌های عربستان ۱۹۵، عراق ۱۹۵، نامه‌نگاری عراقیان ۱۹۷.

حرکت حسین (ع) به عراق ۱۹۸، فاجعه کربلا و اثرات آن ۱۹۹، خرابی خانه کعبه ۲۰۴، پشیمانان عراق ۲۰۵، مختار پسر ابو عبیده ثقفی ۲۰۶.

۲۱۵

فصل هفتم. مروانیان

حجاج در کوفه ۲۱۹، ولید بن عبدالملک ۲۲۶، سلیمان بن عبدالملک ۲۲۹، عمر بن عبدالعزیز ۲۳۰، مشکل موالی و حل آن بوسیله عمر بن عبدالعزیز ۲۳۰، یزید بن عبدالملک ۲۳۳، هشام بن عبدالملک ۲۳۴، ولید دوم ۲۳۷، تحلیلی از حکومت امویان ۲۴۱، وضع زبان در کشورهای فتح شده ۲۴۳، نحله ها ۲۴۵، اسلام در سرزمین های فتح شده در دوره امویان ۲۴۷، علوم در عصر مورد بحث ۲۴۸، شعر و ادبیات تا پایان دوره امویان ۲۴۹، نثر عربی ۲۵۶، معماری و دیگر صنعت ها ۲۵۷.

۲۵۹

فصل هشتم. سقوط امویان و به قدرت رسیدن عباسیان

موالی و قیام آنان ۲۶۱، استبداد امویان ۲۶۳، ابو مسلم و دیداری شدن او ۲۶۶، سیاه پوشیدن ابو مسلم و پیروان او ۲۶۹، خلافت سفاح ۲۷۱، کشته شدن ابوسلمه خلال ۲۷۴، حادثه های دوره سفاح ۲۷۵، خلافت منصور ۲۷۷، کشته شدن ابو مسلم ۲۷۷، ساختن بغداد ۲۸۱، پی آمدهای کشته شدن ابو مسلم و حادثه های دوره خلافت منصور ۲۸۱، امام صادق (ع) و علت نپذیرفتن خلافت ۲۸۳، قیام حسنین ۲۸۴، خلافت مهدی (ع) ۱۶۹-۱۵۸ هـ ۲۸۸، مفتح و قیام او ۲۹۰، کشتار زندیقان ۲۹۱، خروج حسین بن علی بن حسن بن حسن بن حسن ۲۹۲، هارون الرشید ۲۹۳، آشوب های محلی ۲۹۴، برانداختن برمکیان ۲۹۵، امام موسی الکاظم (ع) ۲۹۸، ولایت عهدی امین ۳۰۱، مأمون و حادثه های عصر وی ۳۰۳، امام علی بن موسی الرضا (ع) ۳۰۵، رواج گرایش های فکری ۳۱۲، معتزلیان و قدرت گرفتن آنان ۳۱۳، خلافت معتصم ۳۱۵، قیام زط ۳۱۷، خرم دینان که بودند ۳۲۰، مازیار و قیام او ۳۲۰، هجوم رومیان به سرزمین های اسلامی ۳۲۱، فتح عمّوره ۳۲۱، ساختن سامرا ۳۲۴، امام

محمد تقی (ع) ۳۲۶، خلافت الواثق (۲۲۷ - ۲۳۲ هـ ق) ۳۲۹، مصادره اموال درباریان ۳۳۲، متوکل (۲۳۲ - ۲۴۷ هـ ق) ۳۳۳، چگونه برای جعفر بیعت گرفتند ۳۳۳، سختگیری متوکل بر عقل‌گرایان ۳۴۴، امام هادی (ع) ۳۴۴، خلافت منتصر ۳۴۷، خلافت مستعین ۳۴۸، خلافت المعتز ۳۴۹، خلافت مهتدی ۳۵۰، خلافت المعتمد ۳۵۱، امام عسکری (ع) ۳۵۱، قیام‌های دینی ۳۵۵، فرمطیان ۳۵۵، قیام زنگیان ۳۵۷، برخوردهای فکری ۳۵۹، امامت پس از امام عسکری (ع) ۳۶۰، نائبان امام عصر (ع) ۳۶۲.